

- восточной Европы X–XXI вв. Источники и методология исследования. Тез. докл. И сообщений. – М., 2010. – С. 102–103.
- 4 Горбатов, Д. С. Слухи в зарубежной социологии и социальной психологии: теоретические подходы / Д. С. Горбатов, С. Н. Большаков // Социологические исследования. – 2015. – № 7. – С. 98–107.
 - 5 Фицпатрик, Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история Советской России в 30-е годы: город. / Ш. Фицпатрик. – 2-е изд. – М.: РОССПЭН; Фонд Первого Президента России Б. Н. Ельцина, 2008. – 336 с.
 - 6 Конфессии на Гомельщине (20-е – 30-е годы XX в.) / М. А. Алейникова, А. Д. Лебедев [и др.]; под ред. В. П. Пичукова. – Минск: НАРБ, 2013. – 388 с.
 - 7 Государственный архив общественных объединений Гомельской области (ГАООГО). – Ф. 1. Оп. 1. Д. 2750.
 - 8 ГАООГО. – Ф. 69. Оп. 3. Д. 16.
 - 9 ГАООГО. – Ф. 3. Оп. 1. Д. 393.
 - 10 Костел и власть на Гомельщине (20е – 30-е годы XX в.) / А. Лебедев, В. Пичуков, С. Лясковски. – Варшава–Люблин–Гомель: IPN-IESW, 2009. – 470 с.
 - 11 ГАООГО. – Ф. 154. Оп. 2а. Д. 77.
 - 12 ГАООГО. – Ф. 3. Оп. 1. Д. 714.
 - 13 ГАООГО. – Ф. 3. Оп. 1. Д. 114.
 - 14 ГАООГО. – Ф. 3340. Оп. 1а. Д. 18.
 - 15 ГАООГО. – Ф. 1. Оп. 1. Д. 1938.

УДК 94:322(438):2-9-67:272/273:274/278(476-15)"1921-1939"

Т. В. Лісоўская

(Брэст, УА «Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт»)

УЗАЕМААДНОСІНЫ КАТОЛІКАЎ І ПРАТЭСТАНТАЎ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ (1921–1939) У КАНТЭКСТЕ РЭЛІГІЙНАЙ ПАЛІТЫКІ Польшчы

Міжканфесійныя камунікацыі ў поліканфесійным грамадстве Заходняй Беларусі гістарычна будаваліся па лініі «праваслаўныя – каталікі», якія ўскладняліся існаваннем этнаканфесійнай дыхатаміі «беларус/рускі – праваслаўны» і «паляк – каталік» і прэтэнзіямі кожнай з гэтых этнаканфесійных груп на выключную ідэнтыфікацыю з дадзенай тэрыторыяй. Рэлігійныя меншасці былі прадстаўлены пераважна нацыянальным «прышлымі» групамі: іўдзеі-яўрэі, мусульмане – татары, лютэране/кальвіністы – нашчадкі нямецкіх

і галанскіх перасяленцаў. У канцы XIX – на пачатку XX ст. у беларускім грамадстве з’явіўся новы суб’ект міжрэлігійных камунікацый – познія пратэстанцкія рухі.

У складаных геапалітычных, эканамічных, соцыякультурных умовах пачатку XX ст. у грамадскай свядомасці актуалізуецца працэс вызначэння ўласнай ідэнтычнасці, у сувязі з чым узмацняецца патрэба ў размежаванні з іншымі сацыяльнымі групамі грамадства (у нашым выпадку – з новымі рэлігійнымі дэнамінацыямі). Таму у міжваенны перыяд успрымання позніх пратэстанцкіх рухаў і іх прыхільнікаў мясцовым насельніцтвам трэба разглядаць праз прызму сацыяльных міжкультурных узаемаадносін у катэгорыі «Мы» і «Яны» і «свой – іншы – чужы».

Міжрэлігійныя камунікацыі ў Заходняй Беларусі характарызаваліся рознымі тыпамі пабудовы міжрэлігійных камунікацый у плоскасці «Свае» – «Чужыя» (у якасці якіх выступалі пратэстанты): ад ўспрымання «Чужых» як ворагаў да талерантнага стаўлення і спроб ўключэння пратэстантаў у групу «Свае». Узаемаадносіны прадстаўнікоў розных канфесій і рэлігій з прадстаўнікамі познепратэстанцкіх дэнамінацый у міжваенны перыяд залежалі аб шэрага аб’ектыўных і суб’ектыўных фактараў.

Трэбы адзначыць, што міжканфесійныя камунікацыі ў перыяд 1921–1939 гг. ўскладняліся палітычнай сітуацыяй – нацыянальнай палітыкай польскіх уладаў, накіраванай на нацыянальную асіміляцыю далучаных тэрыторый. Рэлігійны фактар у дадзеным працэсе меў значную ролю. Антаганізм паміж тытульнай польскай нацыяй і нацыянальнымі меншасцямі спалучаўся з супрацьстаяннем рыма-каталіцкага касцёла і рэлігійных меншасцяў. Фаварызацыя касцёла, яго роля ў палітыцы дзяржаўнай асіміляцыі вялі да фарміравання палітыкі «акаталічваньня» і яжыццяўленню захадаў па ўзмацненню яго пазіцыі ў грамадстве, што знайшло адлюстраванне ў міжканфесійных адносінах на беларускай землях. Польскія ўлады спрыялі прыярытэтнаму развіццю рымска-каталіцкай царквы, асабліва пасля падпісання 10 лютага 1925 г. Канкардату паміж Ватыканам і Польшчай. Таму з’яўленне новых рэлігійных рухаў у Заходняй Беларусі выклікала неабходнасць суаднесці чыннік з’яўлення новага суб’екта рэлігійных адносін з інтарэсамі рыма-каталіцкага касцёла і дзяржаўнымі інтарэсамі.

Было зазначана, што рост нэапратэстанцкіх суполак праходзіў за кошт праваслаўнага насельніцтва, што адпавядала палітыцы памяншэння ўплыву праваслаўя ва ўсходніх ваяводствах. У той жа час, рост рэлігійных меншасцяў мог стаць фактарам узмацнення

нацыянальных меншасцяў. Аднак цеснае ўзаемадзеянне польскага ўрада з РКК, канцэпцыя нацыянальнай асіміляцыі, у якой прынцып «акаталічвання» граў вырашальную ролю, не спрыялі дзяржаўнай падтрымцы рэлігійных меншасцяў.

У пачатку 1923 г. амбасадар Польшчы ў Ватыкане звярнуўся ў Міністэрства замежных спраў з просьбай падаць дадзеныя «аб прапагандзе пратэстанцкіх сектаў ў Польшчы». Праз некаторы час ў Сакратарыят замежных спраў Ватыкана быў перададзены Мемарандум «Сектанцкі рух у Польшчы» [1, КК. 70, 80–88]. Па выніках аналізу сітуацыі пазіцыя каталіцкага касцёла была дваістая.

З аднаго боку, у рамках распаўсюджання ўплыву рыма-каталіцкага касцёла і зніжэння вагі праваслаўнай царквы ў Заходняй Беларусі, актыўнае распаўсюджанне пратэстанцкіх дэнамінацый сярод праваслаўнага насельніцтва садзейнічала паслабленню праваслаўнай царквы, і, адпаведна, ўспрымалася каталіцкім клірам пазітыўна.

З другога боку, спробы рэалізацыі дзяржаўнага прызнання пратэстанцкіх дэнамінацый у пачатку 1920-х гг. выклікалі незадавальненне Ватыкана. З 1921 г. у Міністэрстве рэлігійных канфесій і грамадскай асветы пачалася праца над законапраектам аб юрыдычным прызнанні непрызнаных рэлігійных арганізацый [2, с. 288]. Першапачатковы праект быў разпрацаваны прадстаўнікамі Польскага народнага каталіцкага касцёла, арганізацыяй метадыстаў, баптыстаў і евангельскіх хрысціян і прадстаўлены пасламі К. Чапінскім і Е. Станпінскім для абмеркавання ў Сейме ў сакавіку 1921 г. У чэрвені 1927 г. Міністэрствам рэлігійных канфесій і грамадскай асветы сумесна з Міністэрствам справядлівасці быў разпрацаваны праект уласны праект [3, КК. 1, 26-27, 68]. Праекты прадугледжвалі перавядзенне непрызнаных талераваных дэнамінацый (да якіх адносіліся познепратэстанцкія арганізацыі) у статус прызнаных пры рэгістрацыі рэлігійнай арганізацыі (мінімум 50 членаў) у Міністэрстве рэлігійных канфесій і грамадскай асветы. У сакавіку 1927 г. звесткі пра законапраект дайшлі да Ватыкана, і прадстаўнікі вышэйшых колаў рыма-каталіцкага касцёла пачалі супрацьдзеянне зацвярджэнню праекта: нунцый Ларэнца Лаўры паслаў тэрміновую дэпешу ў Ватыкан, а 10 чэрвеня 1927 г. адбылася сустрэча пасла В. Скрынскага з кардыналам Р. Гаспарам, падчас якога кардынал выказаў незадавальненне польскай рэлігійнай палітыкай і падкрэсліў, што касцёл «змагаўся і павінен змагацца з такога рода законапраектамі» [4, л. 1–2]. У пачатку 1929 г. праект распараджэнняў аб рэлігійных арганізацыях быў уключаны ў групу законапраектаў

для разгляду ўрадавай камісіяй па выкананню ўмоў Канкардату, і ў выніку дзеяння па легалізацыі непрызнаных веравызнанняў былі афіцыйна прыпынены да 1939 г. [5, с. 254].

Да складанай сітуацыі адносін каталіцкага касцёла да позніх пратэстанцкіх рухаў ў Заходней Беларусі спрычыніўся фактар пашырэння беларускай грамадскай і нацыянальна-культурнай дзейнасці ў рымска-каталіцкім касцёле ў пачатку 1920-х гг. У каталіцкіх колах у рамках пошуку «беларускага шляху» абмяркоўвалася ідэя беларусізацыі каталіцкага касцёла з мэтай «рэлігійнага і нацыянальнага сінтэзу» [6, с. 13]. Адзін з ініцыятараў беларусізацыі каталіцкай царквы ў Заходняй Беларусі ксендз А. Станкевіч прытрымліваўся ідэі, што неабходна імкнуцца да этнаканфесійнага і культурнага адзінства беларускага народа, да гарманічнага нацыянальнага і рэлігійнага суіснавання беларусаў-католікаў і праваслаўных, да талерантнасці і супрацоўніцтва з іншымі хрысціянскімі коламі [7, с. 178–179]. Ідэя рэлігійнай талерантнасці папулярывалася ў каталіцкіх і ў грамадска-палітычных колах на беларускіх землях і ўвайшла ў праграмныя дакументы Беларускай хрысціянскай дэмакратыі (БХД). БХД (затым БНА) выступала за свабоду веравызнанняў, што адлюстроўвалася ў станоўчых адносінах да іншых крысціянскіх канфесій [8, с. 70]. Гэта падцвярджае той факт, што з сярэдзіны 1920-х гг. беларускія ксяндзы разам з праваслаўнымі і пратэстанцкімі святарамі перакладалі Біблію на беларускую мову, хаця потым займаліся перакладамі ўжо самастойна. Аднак беларускі каталіцкі грамадска-царкоўны рух, які быў у першай палове 1920-х гг. адчувальным фактарам нацыянальна-культурнага жыцця ў мясцовасцях, дзе пераважную колькасць складала беларускае каталіцкае насельніцтва, не набыў масавага характару з-за шэрагу аб'ектыўных, суб'ектыўных фактараў і быў згорнуты ў канцы 1920-х гадоў [9, с. 1–2]. У выніку шчыльныя адносіны беларускіх каталіцкіх колаў з познепратэстанцкімі арганізацыямі не былі развіты.

Улічваючы прыярытэтнае становішча рыма-каталіцкага касцёла і той факт, што касцёл у міжваенны перыяд з'яўляўся механізмам усталявання польскай дзяржаўнасці, беларускі, тутэйшы характар познепратэстанцкіх рухаў Заходняй Беларусі павінен быў быць прычынай адмоўнага стаўлення кліра РКК у дачыненні да пратэстанцкіх суполак. Аднак адмоўнае стаўленне назіраецца толькі сярод вышэйшых колаў касцёла па пытанню замацавання прыярытэтнага статуса касцёла ў грамадстве. Факты канфрантацыі ў адносінах паміж памесным каталіцкім клірам і пратэстанцкімі суполкамі ў дакументах не знойдзены, амаль адсутнічаюць і дадзеныя

аб канфліктах паміх каталіцкім насельніцтвам і пратэстантамі. У такіх абставінах у 1930-я гг. органы дзяржаўнай ўлады нават прызывалі каталіцкіх святароў узмацніць місіянерскую працу, накіраваную на барацьбу з распаўсюджаннем «сектанцтва» у Заходняй Беларусі [10, к. 39].

Сярод аб'ектыўных фактараў, паўплываўшых на развіццё міжканфесійных адносін у Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд можна вылучыць: поліканфесійны характар дзяржавы, працэс дзяржаўнага будаўніцтва, які на беларускіх землях быў накіраваны на нацыянальную асіміляцыю беларускіх земляў у якім важную ролю набыў фактар рэлігійнай ідэнтыфікацыі, мэтанакіраваная палітыка па змяненні этнарэлігійнай ідэнтыфікацыі насельніцтва і замацаванне галоўнай ролі рымска-каталіцкага касцёла ў дзяржаве і грамадстве.

Што датычыцца адносін пратэстантаў з каталіцкім насельніцтвам, то гістарычны працэс рэлігійнага дыферэнцыявання і падзелу грамадства на каталікоў і праваслаўных і ўжо склаўшыся традыцыяналізм ў гэтым падзеле надаў магчымасць не ўспрымаць радыкальна прадстаўнікоў новага веравучэння. Тым больш, што развіццё пратэстантызму праходзіла ў межах рэлігійнай супольнасці «праваслаўныя». Адсутнасць аб'ектыўных сацыяльна-эканамічных, палітычных і нацыянальных супярэчнасцяў паміж каталікамі і пратэстантамі ў міжваенны перыяд прывяло да аднясення прыхільнікаў позднепратэстанцкіх веравучэнняў не да групы «Чужыя» (тыя, хто знаходзяцца па-за сваёй сацыяльнай групай) [11, с. 27], а да групы «Іншыя» (тыя, хто ўспрымаюцца не як свае, але і радыкальна не адваргаюцца [12, с. 34]. Такі фармат адносін у значна павысіў ступень талерантнасці ў дадзеных межканфесійных адносінах.

Спіс выкарыстаных крыніц і літаратуры

- 1 Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). – Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Referat wyznań ewangelickich. – Sygn. 1413. – КК. 70, 80-88.
- 2 Krasowski, K. Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej: studium historyczno prawne / K. Krasowski. – Warszawa-Poznań: PWN, 1988. – 354 s.
- 3 AAN. – Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Referat wyznań ewangelickich. – Sygn. 1409.
- 4 Государственный архив Брестской области (ГАБО). – Фонд 1. Оп. 10. Д. 2307.

- 5 Krasowski, K. Losy unifikacji ustawodawstwa międzywyznaniowego / K. Krasowski // Czasopismo prawno-historyczne. – 1987. – Z. 2. – L. 135–155.
- 6 Ярмусик, Э. С. Национальный аспект деятельности католического костела в Беларуси в XX в. / Э. С. Ярмусик // Веснік Брэсцкага ўніверсітэта . Сер. гуманітарных і грамадскіх навук. – 2007. – № 3 (30). – С. 11–29.
- 7 Станкевіч, А. Хрысціянства і беларускі народ : (спроба сынтэзы) / А. Станкевіч. – Вільня : Беларус. друк. ім. Ф. Скарыны, 1940. – С. 170–181.
- 8 Данилович, В. В. Выкарыстанне фактара канфесійнай прыналежнасці ў арганізаванай грамадска-палітычнай дзейнасці моладзі Заходняй Беларусі ў 30-я гг. / В. В. Данилович // Беларусь: государство, религия, общество: материалы Междунар. науч.-практич. конф., Минск – Жировичи, 7 июня 2007 г.; редкол. : протоиерей В. Антоник [и др.]. – Минск, 2008. – С. 65–76.
- 9 Вабишчэвіч, А. М. Нацыянальна-культурнае жыццё Заходняй Беларусі (1921-1939 гг.) / А. М. Вабишчэвіч. – Брэст : БрДУ, 2008.
- 10 ГАБО. – Фонд 1. Оп. 10. Д. 2305.
- 11 Гороховская, Л. Г. Образ «Чужого» в традиционной и современной культурах / Л. Г. Гороховская // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. VI междунар. науч.-практ. конф. – Ч. I. – Новосибирск : СибАК, 2011.
- 12 Лебедев, В. Ю. Семиотика религиозных коммуникативных систем: дискурсы смыслов / В. Ю. Лебедев, А. М. Прилуцкий. – Directmedia, 2015.

УДК 94:329.614(476.2–37Хойники)«1941–1943»

О. В. Марченко

(Гомель, УО «Гомельский государственный университет
имени Ф. Скорины»)

СОВЕТСКОЕ АНТИФАШИСТСКОЕ ПОДПОЛЬЕ ХОЙНИКСКОГО РАЙОНА ПОЛЕССКОЙ ОБЛАСТИ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

Белорусский народ в годы Великой Отечественной войны пережил все ужасы нацистской оккупации. Идеологические установки гитлеровского национал-социализма носили явно античеловеческий и антиславянский характер. Согласно плану «Ост», разработанному немецкими правительственными кругами, большая